

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ **для практичних занять та самостійної роботи студентів з курсу** **«СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА»**

Для практичних занять та самостійної роботи з курсу "Сучасна українська літературна мова" передбачаються такі види роботи студентів:

1. Самостійне опрацювання матеріалу підручників і посібників (вузівських і шкільних).
2. Конспектування теоретичного матеріалу з певних джерел, зокрема з підручників і посібників, рекомендованих викладачем, монографії, окремих мовознавчих праць.
3. Конспектування журнальних статей з фахових видань.
4. Підготовка рефератів на лінгвістичні теми.
5. Написання домашніх творів, що пов'язані з певною темою при вивченні лінгвістичних дисциплін.
6. Робота над поліпшенням грамотності.
7. Складання бібліографій, опорних конспектів, схем і таблиць.
8. Виконання вправ, творчих завдань, переклади текстів. Самостійний добір і аналіз мовного матеріалу до окремих тем.
9. Робота в бібліотеці з основними типами і видами словників.
10. Складання термінологічних словників.

Самостійна робота студентів контролюється на практичних і семінарських заняттях, консультаціях, індивідуальних заняттях

МОДУЛІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Дієслово. Використання особових дієслів у власне особовому, неозначено-особовому, узагальнено-особовому та безособовому значенні. Переносне вживання часових форм дієслова. Транспозиційний потенціал грамам часу. Морфологічні явища при дієвідмінюванні дієслів.
2. Дієприслівник. Наголос дієприслівників. Творення дієприслівників.
3. Прислівник. Явище адвербіалізації. Перехід прислівників у інші частини мови.
4. Прийменник. Перехід самостійних слів і словосполучень у прийменники.
5. Вигуки. Звуконаслідувальні слова. Проблема статусу вигука у мовознавстві. Розряди вигуків за значенням. Способи творення і походження вигуків. Явище інтер'ективації. Звуконаслідувальні слова як окрема група вигуків.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ

Практичне заняття №

ТЕМА: ДІЄСЛОВО. ВИД ДІЄСЛІВ

Теоретичні питання:

1. Значення дієслів як слів, що виражають дію або стан у процесі їх тривання або становлення. Головні морфологічні ознаки, синтаксична роль дієслів.
2. Дієвідмінювані, відмінювані і невідмінювані форми дієслова.
3. Неозначена форма дієслова (інфінітив).
4. Дві основи дієслова.
5. Вид як граматична категорія дієслова. Дієслова доконаного і недоконаного видів, їх морфологічна відмінність, зв'язок категорії виду з категоріями способу і часу.
6. Співвідносні видові пари.

Література:

1. Безпояско О. К. та ін. Граматика української мови. – К., 1993.
2. Вихованець І.Р. Частини мови в семантично-граматичному аспекті. – К., 1988.
3. Горпинич В.О. Морфологія української мови. – К., 2004.
4. Русанівський В. М. Структура українського дієслова. – К., 1974.
5. Сучасна українська мова /За заг. ред. О. Д. Пономарева. – К., 1997.
6. Сучасна українська мова /За ред. М. Я. Плющ. – К., 1994.
7. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики укр. мови / І. Вихованець, К. Городенська. – К., 2004.

Практично в аудиторії:

1. Визначення в тексті дієвідмінюваних і незмінюваних форм дієслова.
2. Вправи на творення співвідносних видових пар дієслів.

Завдання додому:

1. Розмістіть і запишіть дієслова у такому порядку: 1) дієвідмінювані форми; 2) відмінювані форми; 3) незмінні форми. Які форми дієслова належать до кожної з груп?

Сказано, спав, сплячи, замкнений, зростатиме, не боятись, живите, буде читати, забути, прийдуть, докоряло, сказали б, посивіла, поховано, догнав, сідаю, зростаючи, напише, пішла б, дійдеш, трудишся, осяду, читаючи, написав би, виводити, носячи, убитий, взяли, сідаю, підписано, кажете, сказати, була, біжу, будьмо, прочитавши, принісши, візьміть.

2. Випишіть дієслова тільки в неозначеній формі. Коли неозначена форма може мати суфікс -ть?

Мусити, читали б, не осліпнути, розмовляти, почути, побачу, бути, співають, змагатися, розпусять, посіяти, могли, закрити, синіти, будувать, розпусять, сміятися, недобачати, збить, захворіти, хотів би, сядь, з'іхатись, хотілося, підсипати, ревити, їжте, заснула, записавши, розкритий, досліджуване, приголубте, виношуючи.

3. Законспектувати статтю:

- Загнітко А. П. Аналітизм у системі дієслівних категорій //Мовознавство. – 1993. – № 1.– С.25-33.

Практичне заняття №

ТЕМА: ПЕРЕХІДНІ І НЕПЕРЕХІДНІ ДІЄСЛОВА. КАТЕГОРІЯ СТАНУ

Теоретичні питання:

1. Значення категорії перехідності/неперехідності.
2. Засоби вираження категорії перехідності/неперехідності.
3. Зв'язок перехідних і неперехідних дієслів з категорією дієслівного стану.
4. Категорія дієслівного стану.

Література:

1. Безпояско О. К. та ін. Граматика української мови. – К., 1993.
2. Вихованець І.Р. Частини мови в семантично-граматичному аспекті. – К., 1988.
3. Горпинич В.О. Морфологія української мови. – К., 2004.
4. Русанівський В. М. Структура українського дієслова. – К., 1974.
5. Сучасна українська мова /За заг. ред. О. Д. Пономарева. – К., 1997.
6. Сучасна українська мова /За ред. М. Я. Плющ. – К., 1994.
7. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики укр. мови / І. Вихованець, К. Городенська. – К., 2004.

Практично в аудиторії:

1. Аналіз перехідних і неперехідних дієслів у тексті, визначення засобів їх вираження.
2. Аналіз категорії стану дієслів, спостереження зв'язку з категорією перехідності/неперехідності засобів вираження.

Завдання додому:

1. Плющ М. Я. та ін. Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ. – К., 1995. – Впр. 300 (I, II).
2. **Опрацювати статті:**
 - Задорожний В.Б. Про причини постійної наголошуваності префікса ви- в дієсловах доконаного виду // Мовознавство. – 2003. – № 4. – С.66-76;
 - Калько М.І. Видова неоднорідність дієслів як вияв взаємодії категорії виду з їх лексичним значенням // Мовознавство. – 1990. – № 2. – С.31-38.

Практичне заняття №

ТЕМА: КАТЕГОРІЯ ОСОБИ, ЇЇ ЗНАЧЕННЯ І МОРФОЛОГІЧНЕ ВИРАЖЕННЯ

Теоретичні питання:

1. Категорія особи, її значення і морфологічне вираження.
2. Дієвідмінювання дієслів.
3. Безособові дієслова.
4. Категорія числа і роду в системі дієслова.

Література:

1. Безпояско О. К. та ін. Граматика української мови. – К., 1993.
2. Вихованець І.Р. Частини мови в семантично-граматичному аспекті. – К., 1988.
3. Горпинич В.О. Морфологія української мови. – К., 2004.
4. Русанівський В. М. Структура українського дієслова. – К., 1974.
5. Сучасна українська мова /За заг. ред. О. Д. Пономарева. – К., 1997.
6. Сучасна українська мова /За ред. М. Я. Плющ. – К., 1994.
7. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматика укр. мови / І. Вихованець, К. Городенська. – К., 2004.

Практично в аудиторії:

Вправи на визначення дієслівних основ і дієвідмін.

Завдання додому:

1. Плющ М. Я. та ін. Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ. – К., 1995. – Впр. 304 (I), 306.

ТЕМА: КАТЕГОРІЯ СПОСОБУ І ЧАСУ ДІЄСЛІВ

Теоретичні питання:

1. Категорія способу. Дійсний, умовний, наказовий способи дієслів, їх значення і форми.
2. Форми умовного способу (з історичними поясненнями), їх творення та вживання.
3. Наказовий спосіб, творення форм наказового способу.
4. Категорія часу дієслів, їх зв'язок з категоріями способу, виду, стану.
5. Значення форм теперішнього, майбутнього і минулого часів.
6. Минулий час. Історична довідка про походження сучасних форм минулого часу. Залишки форм давноминулого часу і їх використання в сучасній мові.
7. Майбутній час. Проста, складна і складена форми майбутнього часу.

Література:

1. Безпояско О. К. та ін. Граматика української мови. – К., 1993.
2. Вихованець І.Р. Частини мови в семантично-граматичному аспекті. – К., 1988.
3. Горпинич В.О. Морфологія української мови. – К., 2004.
4. Русанівський В. М. Структура українського дієслова. – К., 1974.
5. Сучасна українська мова /За заг. ред. О. Д. Пономарева. – К., 1997.
6. Сучасна українська мова /За ред. М. Я. Плющ. – К., 1994.
7. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики укр. мови / І. Вихованець, К. Городенська. – К., 2004.

Практично в аудиторії:

1. Спостереження форм дієслів у наказовому способі властивих їм значенневих відтінків та інтонації.
2. Розгляд дієслів минулого часу (з історичною довідкою) та складної (синтетичної) і складеної (аналітичної) форм майбутнього часу.
3. Повний морфологічний аналіз дієслова.

Завдання додому:

1. **Утворіть усі форми наказового способу. Назвіть граматичні засоби вираження способу.**
Злазити, різати, глянути, писати, бігти, літати, летіти, стояти, бувати, ловити, брати, читати, мати, учити.
2. **Випишіть з художніх творів по два-три речення з дієсловами умовного і наказового способів.**
3. Плющ М. Я. та ін. Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ. – К., 1995. – Впр. 316, 319.
4. **Опрацювати статті:**
 - Скляренко В.Г. З історії акцентуації форм минулого часу дієслів української мови //Мовознавство. – 1989. - № 5;
 - Бондар О.І. Лінгвістична категорія часу як відображення реального часу //Мовознавство. – 1986. – № 2.

Схема морфологічного розбору дієслова:

1. Аналізоване слово.
2. Неозначена форма (інфінітив).
3. Лексичне значення (назва фізичної дії, руху, розумової діяльності, стану тощо).
4. Вид (недоконаний, доконаний) і засоби його вираження.
5. Перехідне чи неперехідне.
6. Стан (активний, пасивний, зворотно-середній) і засоби його вираження.
7. Час (теперішній, минулий, майбутній).
8. Спосіб (дійсний, умовний, наказовий).
9. Особа, рід, число, засоби вираження їх.
10. Основа інфінітива і основа теперішнього часу.
11. Дієвідміна.
12. Синтаксична функція.
13. Будова слова.
14. Правопис слова.

САМОСТІЙНА РОБОТА

ТЕМА: ДІЄСЛОВО

Теоретичні питання:

1. Використання особових дієслів у власне особовому, неозначено-особовому, узагальнено-особовому та безособовому значенні.
2. Переносне вживання часових форм дієслова.
3. Транспозиційний потенціал грамем часу.
4. Морфологічні явища при дієвідмінюванні дієслів.

Завдання додому:

1. Виконати словотвірний і морфологічний розбір дієслів з поданого тексту.

Храм задумано було звести за подобою візантійського собору, в якому хрестився Володимир. Проте тільки внутрішнє оздоблення нагадує візантійський храм, у своєму плані це традиційний давньоруський собор, увінчаний сімома банями.

Внутрішнім оздобленням Володимирського собору керував професор Київського університету Андріан Прахов. У соборі забуваєш про труднощі й тривоги, на душі стає світло і радісно.

2. Плющ М. Я. та ін. Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ. – К., 1995. – Впр. 312,320.

Література:

1. Вихованець І.Р. Частини мови в семантично-граматичному аспекті. - К., 1988.
2. Гнатюк Г. М. Дієприкметник у сучасній українській літературній мові. – К.: Наук. думка, 1982. – 248 с.
3. Городенська К. Г. Видові протиставлення в системі сучасних дієслів //Слово. Стиль. Норма: Зб. наук. праць. – К., 2002. – С. 118 – 123.
4. Городенська К., Вихованець І. Теоретична морфологія української мови. – К., 2004. – С. 217 – 297.
5. Загнітко А. П. Взаємодія іменних і дієслівних категорій //Мовознавство. – 1992. - № 5. – С. 18 – 28.
6. Загнітко А. П. Дієслівні категорії у синтагматиці і парадигматиці. – К.: НОК ВО, 1990. – 64 с.
7. Русанівський В. М. Структура українського дієслова. – К., Наук. думка, 1971. – 315 с.

Форми контролю:

1. Усне опитування.
2. Перевірка виконання вправ.

Практичне заняття №

ТЕМА: ДІЄПРИКМЕТНИК ЯК ДІЄСЛІВНА ФОРМА

Теоретичні питання:

1. Дієприкметник як форма дієслова. Дієслівні та прикметникові ознаки дієприкметника.
2. Активні та пасивні дієприкметники, їх творення, значення та вживання
3. Перехід дієприкметників у прикметники (ад'єктивація) та іменники (субстантивація).
4. Дієслівні форми на -НО, -ТО.

Література:

1. Безпояско О. К. та ін. Граматика української мови. – К., 1993.
2. Вихованець І.Р. Частини мови в семантично-граматичному аспекті. – К., 1988.
3. Гнатюк Г. М. Дієприкметники у сучасній українській літературній мові. – К., 1982.
4. Горпинич В.О. Морфологія української мови. – К., 2004.
5. Карп'юк М. Д. Структурні варіанти дієприкметників та їх співвіднесеність з прикметниками // УМЛШ. – 1998. – № 11.– С.12-16.
6. Кучеренко І. К. Граматична характеристика дієприкметника і його місце в системі частин мови // Мовознавство. – 1967. – № 4.– С.12-20.
7. Леонова М. В. Сучасна українська літературна мова. Морфологія. – К., 1983.
8. Русанівський В. М. Структура українського дієслова. – К., 1974.
9. Сучасна українська мова /За заг. ред. О. Д. Пономарева. – К., 1997.
10. Сучасна українська мова /За ред. М. Я. Плющ. – К., 1994.
11. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики укр. мови / І. Вихованець, К. Городенська. – К., 2004.

Практично в аудиторії:

1. Творення активних і пасивних дієприкметників.
2. Аналіз дієслівних форм на -НО, -ТО.
3. Повний морфологічний аналіз дієприкметника.

Завдання додому:

1. Плющ М.Я. та ін. Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ . – К., 1995. – Впр. 329, 334.

2. Згрупуйте окремо словосполучення з прикметниками і дієприкметниками. З'ясуйте явище ад'єктивації. Поясніть написання не з дієприкметниками.

Не сказане другом слово, неказанна радість; незлічена худоба, незліченний скарб; не допущений до змагань спортсмен, недопущений вчинок; ніким не пояснений матеріал, непояснений поступок; поранений боєць, тяжко поранений командир; смажена риба, смажена на олії картопля; ва'рений рис, варе'не м'ясо; блискучий перстень, блискаючі зірки; захід не здійснений, нездійснений задум.

3. Складіть із поданими словами по два речення, в яких би вони виступали то в значенні дієприкметника, то – іменника.

Полонений, приїжджаючий, побитий, мітингуючий, прочитане.

4. Законспекуйте статтю:

- Гнатюк Г. М. Ад'єктивація дієприкметників у сучасній українській літературній мові //Мовознавство. – 1983. – № 1. – С.19-29.

Схема морфологічного розбору дієприкметника:

1. Аналізоване слово.
2. Початкова форма (форма називного відмінка).
3. Активний чи пасивний стан.
4. Від якої основи (інфінітива чи теперішнього часу утворений).
5. Від якого дієслова утворений (перехідного чи неперехідного).
6. Рід, число, відмінок, засоби їх вираження.
7. Синтаксична роль.
8. Будова слова.
9. Правопис слова.

Практичне заняття №

ТЕМА: ДІЄПРИСЛІВНИК ЯК ДІЄСЛІВНА ФОРМА

Теоретичні питання:

1. Дієприслівник як форма дієслова.
2. Дієслівні та прислівникові характеристики дієприслівника.
3. Перехід дієприслівників у прислівники та прийменники.

Література:

1. Безпояско О. К. та ін. Граматика української мови. – К., 1993.
2. Вихованець І.Р. Частини мови в семантично-граматичному аспекті. – К., 1988.
3. Горпинич В.О. Морфологія української мови. – К., 2004.
4. Русанівський В. М. Структура українського дієслова. – К., 1974.
5. Сучасна українська мова /За заг. ред. О. Д. Пономарева. – К., 1997.
6. Сучасна українська мова /За ред. М. Я. Плющ. – К., 1994.
7. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики укр. мови / І. Вихованець, К. Городенська. – К., 2004.

Практично в аудиторії:

1. Характеристика дієприслівників як специфічної дієслівної форми.
2. Спостереження випадків переходу дієприслівників у прислівники та службові слова.
3. Повний морфологічний аналіз дієприслівника.

Завдання додому:

1. Плющ М. Я. та ін. Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ. – К., 1995. – Впр. 345, 342.

Схема морфологічного розбору дієприслівника:

1. Аналізоване слово.
2. Вправи на творення дієприслівників.
3. Від якої основи (інфінітива чи теперішнього часу) утворений і за допомогою якого суфікса.
4. Вид (доконаний, недоконаний); засоби його вираження.
5. Вказати дієслово присудок, що пояснюється дієприслівником.
6. Ознаки якого часу має і яку додаткову дію означає (одночасну чи попередню щодо дієслова-присудка).
7. Синтаксична роль.
8. Правопис слова.

САМОСТІЙНА РОБОТА

ТЕМА: ДІЄПРИСЛІВНИК

Теоретичні питання:

1. Наголос дієприслівників.
2. Творення дієприслівників.

Завдання додому:

1. Плющ М. Я. та ін. Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ. – К., 1995. – Впр. 343,344.

Література:

1. Безпояско О. К. та ін. Граматика української мови. – К., 1993.
2. Вихованець І.Р. Частини мови в семантично-граматичному аспекті. – К.,1988.
3. Горпинич В.О. Морфологія української мови. – К., 2004.
4. Русанівський В. М. Структура українського дієслова. – К., 1974.
5. Сучасна українська мова /За заг. ред. О. Д. Пономарева. – К., 1997.
6. Сучасна українська мова /За ред. М. Я. Плющ. – К., 1994.
7. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматика укр. мови / І. Вихованець, К. Городенська. – К., 2004.

Форми контролю:

1. Усне опитування.
2. Перевірка виконання вправ.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ

Практичне заняття №

ТЕМА: ПРИСЛІВНИК

Теоретичні питання:

1. Значення прислівників як слів, що виражають ознаки дії, стану чи іншої ознаки .
2. Головні морфологічні ознаки та синтаксична роль прислівників.
3. Поділ прислівників за значенням.
4. Ступені порівняння означальних прислівників.

Література:

1. Безпояско О. К. та ін. Граматика української мови. – К., 1993.
2. Вихованець І.Р. Частини мови в семантично-граматичному аспекті. – К., 1988.
3. Горпинич В.О. Морфологія української мови. – К., 2004.
4. Сучасна українська мова / За заг. ред. О. Д. Пономарева. – К., 1997.
5. Сучасна українська мова / За ред. М. Я. Плющ. – К., 1994.
6. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики укр. мови / І. Вихованець, К. Городенська. – К., 2004.

Практично в аудиторії:

1. Визначення в тексті прислівників.
2. Виконання вправ на творення ступенів порівняння прислівників.

Завдання додому:

1. Визначити прислівники в реченнях, випишіть їх разом із залежними словами: поставте питання, яке б вказувало на смисловий зв'язок прислівника з пояснювальним словом. Зазначте, яким членом речення виступає кожний прислівник.

1. У праці, в слові, рано й пізно, як до землі колись Антей, ми припадаємо, Вітчизно, тобі до трепетних грудей (М.Рильський). 2. Як парость виноградної лози, плекайте мову. Пильно й ненастанно політь бур'ян. Чистіша від сльози вона хай буде. Вірно і слухняно нехай вона щоразу служить вам, хоч і живе своїм життям (М.Рильський). 3. Це йдуть до сонця вічно молоді (В.Сосюра). 4. Високо вгорі пролітає ескадрилья літаків (Ю.Яновський).

2. Враховуючи значення прислівників, розподіліть їх за розрядами і запишіть.

Вдвох, віддавна, вбік, завзято, опівдні, гарно, помалу, начетверо, доверху, сумно, напам'ять, донизу, звисока, холодно, тонко, просто, праворуч, по-батьківськи, тепло, по-розумному, високо, коли-небудь, згарячу, день у день, втроє, дуже, надзвичайно, вкрай, щороку, тепер.

ТЕМА: ПРИСЛІВНИК

Теоретичні питання:

1. Творення прислівників.
2. Розмежування прислівників і омонімічних форм слів інших частин мови.
3. Проблема слів категорії стану.

Практично в аудиторії:

1. Аналіз прислівників із погляду морфологічної структури.
2. Виконання вправ на розмежування прислівників, утворених різними способами.

Література:

1. Безпояско О. К. та ін. Граматика української мови. – К., 1993.
2. Вихованець І.Р. Частини мови в семантично-граматичному аспекті. – К., 1988.
3. Горпинич В.О. Морфологія української мови. – К., 2004.
4. Сучасна українська мова / За заг. ред. О. Д. Пономарева. – К., 1997.
5. Сучасна українська мова / За ред. М. Я. Плющ. – К., 1994.
6. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики укр. мови / І. Вихованець, К. Городенська. – К., 2004.

Завдання додому:

1. Законспектувати статтю:

- Кубрякова О.С., Жарких О.Ю. Словотвірні процеси при транспозиції прикметників прислівники // Мовознавство. – 1985. – №6. – С. 27-31.

2. Виділіть морфологічні типи прислівників за походженням і запишіть їх у такому порядку: прислівники, які походять від: а) прикметників, б) іменників, в) числівників, г) займенників, г) дієслівних форм, д) інших форм слів і від словосполучень.

Тричі, дружньо, дружно, сп'яну, спросоння, скраю, спершу, потихеньку, посередині, грайливо, догори, влітку, наодинці, нашвидку, безжурно, напоказ, вранці, учотирьох, злегка, допізна, надвечір, назустріч, безжально, по-ударному, день при дні, по-друге, з ранку до вечора, втретє, знов, замолоду, навесні, насилу, пригнічено, по-товариськи, вдсятеро, заповзято, ніжно, звисока, врівень, голіруч, дарма.

3. Визначте розряди прислівників, поясніть їх творення і правопис.

Куди, абикуди, коли-небудь, десь, гуртом, будь-коли, бігом, миттю, днями, згори, взимку, щохвилини, вбік, вплав, високо, рано-вранці, ясно, вночі, знову, вліво, по-розумному, тричі, там, сидьма, віч-на-віч, тут, тому, босоніж.

4. Із поданих речень випишіть слова категорії стану. Обґрунтуйте свою думку.

1. Як страшно людині коли їй нема кому відчинити дверей. 2. Як біло, як блакитно, як синьо стало довкола, а в небі на холод вставало два сонця (М.Стельмах). 3. Можна вибрати друга і по духу брата, та не можна рідну матір вибрати (В.Симоненко). 4. Соломії ставало моторошно (М.Коцюбинський). 5. Журавлі кричать за долиною, свіжо так, і мрійно так кругом.

САМОСТІЙНА РОБОТА

ТЕМА: ПРИСЛІВНИК

Теоретичні питання:

1. Явище адвербіалізації.
2. Перехід прислівників у інші частини мови.

Література:

1. Безпояско О. К. та ін. Граматика української мови. – К., 1993.
2. Вихованець І.Р. Частини мови в семантично-граматичному аспекті. – К., 1988.
3. Горпинич В.О. Морфологія української мови. – К., 2004.
4. Сучасна українська мова /За заг. ред. О. Д. Пономарева. – К., 1997.
5. Сучасна українська мова /За ред. М. Я. Плющ. – К., 1994.
6. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики укр. мови / І. Вихованець, К. Городенська. – К., 2004.

Завдання додому:

1. **Складіть речення, в яких би сполучення на пам'ять, в останнє, по вашому, в край, до волі, на віки писалися то окремо, то разом. Поясніть це явище.**
2. **Випишіть прислівники, виконайте їх повний морфологічний розбір.**
А в природі – справжнє свято: білосніжно, гарно, ніжно... 2. І такий, такий багатий я, заслухавшись, стою, - сміх калиновий в гаю (Г. Коваль). 3. Зорі тихо тремтять угорі (М.Коцюбинський). 4. А над морем підводиться все вище і вище, повільно, ніби важко йому підводитися, велике золотаве сонце. (О. Іванененко).

Схема морфологічного розбору прислівника:

1. Аналізоване слово.
2. Початкова форма (для якісно-означальних).
3. Розряд і група за значенням.
4. Ступінь порівняння і засоби вираження його (для якісно-означальних).
5. До якого слова відноситься.
6. Синтаксична роль.
7. Від якого слова і яким способом утворений.
8. Правопис слова.

Форми контролю:

1. Усне опитування.
2. Перевірка виконання вправ.

Практичне заняття №

ТЕМА: СЛУЖБОВІ ЧАСТИНИ МОВИ. ПРИЙМЕННИК

Теоретичні питання:

1. Лінгвістичний статус службових слів у системі частин мови.
2. Прийменник. Основні підходи до визначення статусу прийменника.
3. Семантичні типи прийменників.
4. Походження прийменників та їх морфологічний склад.
5. Вживання прийменників.
6. Правопис прийменників.

Література:

1. Безпояско О. К. та ін. Граматика української мови. – К., 1993.
2. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. – К., 1988.
3. Горпинич В.О. Морфологія української мови. – К., 2004.
4. Сучасна українська мова /За заг. ред. О. Д. Пономарева. – К., 1997.
5. Сучасна українська мова /За ред. М. Я. Плющ. – К., 1994.
6. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики укр. мови / І. Вихованець, К. Городенська. – К., 2004.

Практично в аудиторії:

1. Вправи на аналіз прийменників з погляду структури, розмежування вторинних прийменників і омонімічних слів інших частин мови.
2. Аналіз службової функції та вживання прийменників із відтвореними відмінковими формами іменників.

Завдання додому:

1. Законспекуйте статтю:

- Вихованець І. Р. Семантико-синтаксичні параметри прийменника. (на матеріалі східнослов'янських мов) // Мовознавство. – 1986. – № 6. – С. 17-24.

2. Запишіть поетичний текст (на вибір), насичений службовими словами. Підкресліть їх, вкажіть значення і функції.

3. Напишіть твір на тему «Спорт у моєму житті», використовуючи первинні й вторинні прийменники. Виконайте морфологічний розбір прийменників.

САМОСТІЙНА РОБОТА

ТЕМА: ПРИЙМЕННИК

Теоретичні питання:

1. Перехід самостійних слів і словосполучень у прийменники.

Література:

1. Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Граматика української мови. – К.,1993.
2. Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови. – К., 2004.
3. Вихованець І.Р. Граматика української мови. – К.,1993.
4. Вихованець І.Р. Частина мови в семантично-граматичному аспекті. – К., 1988.
5. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови. Морфологія. – Донецьк, 1996.
6. Сучасна українська літературна мова / За ред. І.К. Білодіда.– К., 1969.
7. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я. Плющ.– К., 1994.
8. Сучасна українська літературна мова/ За ред. О.Д. Пономарева. – К., 1997.
9. Українська мова. Енциклопедія. – К.,2000.

Схема морфологічного розбору прийменника:

1. Аналізоване слово.
2. Значення в реченні (просторове, часове, причинове, мети, міри, межі, знаряддя, способу дії тощо).
3. Група за походженням: первинний (непохідний) і вторинний (похідний).
4. Який за будовою: простий, складний, складений.
5. Від якої частини мови утворений.
6. Граматичне значення якого відмінка виражає у реченні?
7. До складу якого члена речення входить?
8. Правопис слова.

Завдання додому:

1. Виписати з тексту 10 речень із прийменниками, пояснити правопис їх.
2. Скласти речення з прийменниками: *вздвож, напередодні, близько, коло, поряд з*. Визначити їх морфологічний склад і з'ясувати, від яких частин мови вони утворені.

Форми контролю:

1. Усне опитування.
2. Перевірка виконання вправ.

Практичне заняття №

ТЕМА: СПОЛУЧНИК

Теоретичні питання:

1. Сполучники як службові слова, що виражають зв'язок між словами та реченнями.
2. Морфологічний склад сполучників
3. Синтаксичні функції сполучників.
4. Сполучні слова, відмінність їх від сполучників.
5. Перехід повнозначних слів у сполучники.

Література:

1. Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Граматика української мови. – К.,1993.
2. Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови. – К., 2004.
3. Вихованець І.Р. Граматика української мови. – К.,1993.
4. Вихованець І.Р. Частини мови в семантично-граматичному аспекті. – К., 1988.
5. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови. Морфологія. – Донецьк, 1996.
6. Сучасна українська літературна мова / За ред. І.К. Білодіда.– К., 1969.
7. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я. Плющ.– К., 1994.
8. Сучасна українська літературна мова/ За ред. О.Д. Пономарева. – К., 1997.
9. Українська мова. Енциклопедія. – К.,2000.

Практично в аудиторії:

1. Аналіз семантико-синтаксичних функцій, сполучників сурядності і підрядності.
2. Вправи на розмежування сполучників і сполучних слів.
3. Граматичний розбір сполучника.

Завдання додому:

1. Спишіть, підкреслюючи сполучники сурядності однією рисою, сполучники підрядності – двома. Визначте групу за будовою та за характером відношень, які вони виражають. Виконайте морфологічний розбір сполучників.

1. Думаю думу, а древо тривоги людської кроною й коренем в долю мою пророста (А.Кичинський). 2. В кар'єрі засвітились ліхтарі, мов хтось гасав шалено угорі і збив копитами рясне сузір'я, що світить людям о ночній порі (Клим.). 3. А він – з листка й росинки вигляда. І суть його повінчана з землею, бо на землі колись, а не над нею свій «Сад пісень» шукав Сковорода (Г. Коваль). 4.Звичайне слово, але тепле, продовжує зелене буття... (Горл.). 5. Він малював, щоб не розлучатися із тими, кого любив, щоб вижити духовно і фізично (З журналу). 6. Небо чорне. Ані місяця, ані зірок (В. Малик).

2. Складіть речення, в яких би слова *що, як, коли* виступали то сполучниками, то сполучними словами.

Схема морфологічного розбору сполучника:

1. Аналізоване слово.
2. Група за морфологічним складом (прості, складні, складені).
3. Група за характером синтаксичних зв'язків (сурядний – який саме, підрядний – який саме).
4. Група за вживанням (одиничні, парні, повторювальні).
5. Які типи речення чи які речення сполучає?
6. Правопис слова.

Практичне заняття

ТЕМА: ЧАСТКА

Теоретичні питання:

1. Проблема лінгвістичного статусу часток.
2. Функціонально-семантична класифікація часток.
3. Склад часток за походженням.
4. Частки препозитивні і постпозитивні.

Література:

1. Безпояско О. К. та ін. Граматика української мови. – К., 1993.
2. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. – К., 1988.
3. Горпинич В.О. Морфологія української мови. – К., 2004.
4. Сучасна українська мова /За заг. ред. О. Д. Пономарева. – К., 1997.
5. Сучасна українська мова /За ред. М. Я. Плющ. – К., 1994.
6. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматика укр. мови / І. Вихованець, К. Городенська. – К., 2004.
7. Симонова К. С. Функції стверджувальних часток в українській мові / К. С. Симонова // Українська мова і література в школі. – 1980. – № 11. – С. 18-22.

Практично в аудиторії:

1. З'ясування значень і розрядів часток.
2. Вправи на правопис часток.
3. Морфологічний аналіз часток.

Схема морфологічного розбору частки:

1. Аналізоване слово.
2. Розряд за значенням і функцією.
3. Словотворча чи формотворча.
4. Місце в реченні.
5. Група за походженням.
6. Правопис.

Завдання додому:

1. а) З'ясуйте, в яких реченнях виділені слова є частками, а в яких – іншими частинами мови. Поясніть походження таких часток.

1. Далеке море відкрило широкі обійми землі і радісно тремтіло, **немов** жива блакить неба (М.Коцюбинський). 2. **Немов** дзвенить проміння запашне од бджіл і квітів (В.Сосюра). 3. **Воно** мале, ще дитина, нічого не знає (Т.Шевченко). 4. Так ось **воно** яка ти (Олесь Гончар). 5. Наш народ – це ж океан! (П.Тичина). 6. **Це** одразу нагадувало дитинство. 7. Мене все життя ваблять **й** хвилюють зорі. 8. От якби **й** нам взяти одну зірку в свою оселю (М.Стельмах). 9. Місяць давно **вже** зійшов (М.Коцюбинський). 10. Не такий **вже** Чіпка вдався, щоб його можна було бійкою спинити (Панас Мирний).

б) Виконайте морфологічний розбір трьох (на вибір) часток.

2. Законспекуйте статтю:

- Симонова К.С. Категоріальні ознаки та синтаксичні функції часток // УМЛШ. – 1983. – № 7. – С.47-50.

Практичне заняття

ТЕМА: МОДАЛЬНІ СЛОВА

Теоретичні питання:

1. Модальні слова як окрема лексико-граматична група слів.
2. Поділ модальних слів за значенням.
3. Синтаксична роль модальних слів.

Література:

1. Безпояско О. К. та ін. Граматика української мови. – К., 1993.
2. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. – К., 1988.
3. Горпинич В.О. Морфологія української мови. – К., 2004.
4. Сучасна українська мова /За заг. ред. О. Д. Пономарева. – К., 1997.
5. Сучасна українська мова /За ред. М. Я. Плющ. – К., 1994.
6. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики укр. мови / І. Вихованець, К. Городенська. – К., 2004.

Практично в аудиторії:

Аналіз синтаксичних функцій модальних слів.

Завдання додому:

1. Складіть і запишіть чотири пари речень, де **б** в одних реченнях слова *виходить, очевидно, можливо, здаватися* були модальними, а в інших – виступали членами речення.

САМОСТІЙНА РОБОТА

ТЕМА: ВИГУК. ЗВУКОНАСЛІДУВАЛЬНІ СЛОВА

Теоретичні питання:

1. Проблема статусу вигука у мовознавстві.
2. Розряди вигуків за значенням.
3. Способи творення і походження вигуків. Явище інтер'ективації.
4. Звуконаслідувальні слова як окрема група вигуків.

Література:

1. Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Граматика української мови. – К.,1993.
2. Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови. – К., 2004.
3. Вихованець І.Р. Граматика української мови. – К.,1993.
4. Вихованець І.Р. Частини мови в семантично-граматичному аспекті. – К., 1988.
5. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови. Морфологія. – Донецьк, 1996.
6. Сучасна українська літературна мова / За ред. І.К. Білодіда.– К., 1969.
7. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я. Плющ.– К., 1994.
8. Сучасна українська літературна мова/ За ред. О.Д. Пономарева. – К., 1997.
9. Українська мова. Енциклопедія. – К.,2000.

Схема морфологічного розбору вигука:

1. Аналізоване слово.
2. Розряд за значенням і функцією.
3. Багатозначний чи обмежений у своєму значенні.
4. Від якої частини мови утворений.
5. Вигук чи звуконаслідувальне слово.
6. Правопис слова.

Завдання додому:

1. Законспекуйте статті:

- Курносова Н. О. Про знаковий статус вигуків / Н. О. Курносова // Мовознавство. – 1990. – №2. – С. 67 – 68.
- Скаб М.С. Вокатив на тлі взаємодії рівнів мови // Мовознавство. – 1990. – № 5. – С.30-33.
- Українська мова. Енциклопедія. – К.,2000. – С. 186.

2. Доберіть 10 речень із вигуками з художнього тексту (на вибір). Укажіть значення вигуків, поясніть розділові знаки. Чотири вигуки проаналізувати морфологічно.

Форми контролю:

1. Усне опитування.
2. Перевірка виконання вправ.